

EUROOPAN MAAKUNTAISTAMINEN

YLLÄTTÄVÄÄ TIETOA JA ARKISIA KOHTAAMISIA

Salla Tuori

Sosiologipäivien teemana vuonna 2011 olivat yllätykset: kykeneekö sosiologia yllättämään vai tulee sosiologia yllätetyksi? Teemaa seuraillen tarkastelen esityksessäni jälkimmäisen mahdollisuutta, eli millä tavoilla sosiologia ja sosiologit voisivat yllättyä. Yllättymisen tarpeella en tarkoita, että sosiologit puuhailisivat epäolennaisia sillä aikaa kun maailmassa tapahtuu muita, tärkeämpiä asioita. Olen nimenomaan kiinnostunut yllättymisen mahdollisuuksista. Jollemme anna itsemme yllättyä, emme voi yllättää ketään muutakaan.

Yllättymisen mahdollisuuksia voisivat tällä hetkellä valaista dekolonisaatiota tai Euroopan maakuntaistamista (provinsialising Europe) käsittelevät tekstit (esim. Gutiérrez Rodríguez; Boatcă & Costa 2010; Escobar 2007; Lugones 2007; Mignolo 2007; Connell 2007). Nämä tekstit pureutuvat ennen kaikkea perustavanlaatuisiin käsityksiin modernista ja sen suhteesta Eurooppaan. Monet näistä kysymyksistä ovat osa sosiologista keskustelua: sosiologeja ovat mietityttäneet sosiologian mahdollinen Eurooppa-keskeisyys tai sosiologiaan kuuluva länsimaisuuden koloniaali ylemmyys. Mainitsemiäni kaltaisissa teksteissä on tarjolla myös sellaisia näkökulmia, jotka voivat yllättää ja auttaa ajattelemaan luovemmin. Keskusteluissa dekolonisaatiosta ja Euroopan maakuntaistamisesta pyritään myös todella ymmärtämään maailma-

moninapaisena ja kohtaamaan sen tuoma haaste (eurooppalaiselle) sosiologialle.

Tähän tuomani ajattelu on lähtöisin esimerkiksi jälkikoloniaalista kritiikistä, queertutkimuksesta, feministisistä analyyseistä ja etelä-amerikkalaisesta dekoloniaalin teoretisoinnista. Monissa näissä analyyseissä on hippu utooppisuutta mukana, kuten usein on ajattelun ja tiedon tuotannon perusteita käsittelevissä analyyseissä. Se merkitsee myös hippusta luovaa ajattelua. Yksi keskeisistä tavoitteista on lakata ajattelemasta Eurooppaa maailman keskipisteenä ja ennen kaikkea lakata ajattelemasta, että moderni on lähtöisin Euroopasta ja täältä levinnyt (ja edelleen leviämässä) muualle maailmaan. Tämä ajatus on jossain määrin banaali. Kuka väittäisi ainakaan abstraktilla tasolla, että Eurooppa on ainoa paikka maailmassa tai että kaikki ajattelu on lähtöisin Euroopasta. Silti tämä käsitys on monella tapaa sosiologian ja muun yhteiskunnallisen tutkimuksen lähtökohta. Tavoitteena onkin todella lakata uskomasta siihen. Minkälaisia seurauksia tällä olisi tutkimukselle ylipäänsä ja ennen kaikkea tutkimukselle, jota tehdään Euroopassa?

Tarkastelen tässä tekstissä näiden ajatusten merkitystä erityisesti arkisen monikulttuurisuuspolitiikan kannalta. Kirjoitukseni koostuu kolmesta osasta: 1) minkä tunnistamme tiedoksi? 2) yllättävää ja epäyllättävää tietoa:

moderni, kolonialismi ja länsi, 3) kuunteleminen ja yllätysten mahdollisuudet.

MINKÄ TUNNISTAMME TIEDOKSI?

Tutkimuksessani monikulttuurisuuden rakentumisesta projektityössä keskeisiä kiinnostukseni kohteita olivat kohtaamiset, politiikka ja valtasuhteet¹. Monikulttuurisissa kohtaamisissa on myös kyse erilaisen tiedon välisistä suhteista. Monikulttuurisuusprojektien retoriikkaan kuuluu osallistuminen, valtaistuminen/voimaantuminen (empowerment) ja bottom-up-käytännöt. Toisin sanoen projektityön tulisi perustua siirtolaisten eli kohderyhmän kokemuksiin, tietoon, tarpeisiin ja toiveisiin. Tämä on tavallaan itsestään selvä tavoite, mutta sen toteuttaminen saattaa kuitenkin olla hankalaa.

Yksi hankaluuksista on, ettei siirtolaisnaisten tietoa aina tunnistettu *tiedoksi*. Se nimettiin esimerkiksi kokemuksiksi tai tunteiksi sen sijaan, että sitä olisi pidetty tietona. Koska tieto merkitsee usein yleispätevyyttä ja sillä on todellista painoarvoa, on merkityksellistä, tunnistetaanko sanoma nimenomaan tiedoksi. Otan tästä esimerkiksi keskustelun eräässä seminaarissa, joka käsitteli sukupuolten välistä tasa-arvoa ja ”maahanmuuttajanaisia”. Seminaarit ovat yksi foorumi, joissa neuvotellaan julkisesti monikulttuurisuuteen liittyvästä tiedosta ja joissa tietoa ja asiantuntemusta rakennetaan. Jo seminaarien ohjelmat on usein rakennettu yksien ihmisten asiantuntemuksen (useimmiten suomalaistaustaisten työntekijöiden) ja toisten ihmisten kokemusten (yleensä siirtolaistaustaisten työntekijöiden tai osallistujien) ympärille. Nyt tarkastelemassani seminaarissa puheenvuoroja pitivät monien järjestöjen edustajat, jotka olivat itse kulttuurisilta ja kansallisilta taustoiltaan erilaisia.

Seminaari alkoi siirtolaisnaisten pitämällä puheenvuoroilla, joista yhden piti Suomalais-filippiiniläisen yhdistyksen edustaja. Hän puhui muun muassa filippiiniläisnaisten kohtaamasta seksuaalisoituneesta rasismista: Heidät nähdään usein ”ostettuina vaimoina”, ja he joutuvat kuuntelemaan tähän käsitykseen liittyviä rasistisia kommentteja (ks. myös Sverdljuk 2009; Saarinen 2007). Tämän lisäksi hän

otti esille monien naisten kohtaaman rasismien avioliitoissaan, silloin kun heidän (suomalaiset) miehensä odottavat naisten tekevän kaikki kotityöt ja myös pitämään huolta miehistä itsestään. Puhuja viittasi globaaliin eriarvoisuuteen ja köyhyyden kulttuuriin sekä kritisoi stereotyyppisiä käsityksiä filippiiniläisnaisista. Hän mainitsi myös, että naisten asema on verrattain hyvä Filippiineillä. Tämän voi tulkita vastauksena yleiseen käsitykseen, jonka mukaan sukupuolten välinen tasa-arvo toteutuu Suomessa poikkeuksellisen hyvin. Tämä käsitys perustuu myös oletukseen muiden paikkojen vähemmän edistyneestä tasa-arvosta.

Kun seminaarin puheenjohtaja teki yhteenvedon aamupäivän puheenvuoroista, hän viittasi Filippiineiltä ja muualta muuttaneiden naisten kokemuksiin ”erityisinä tarpeina ja ongelmina”. Tämän tyyppinen tulkinta kääntää helposti Suomalais-filippiiniläisen yhdistyksen edustajan nostamat kysymykset näiden tiettyjen naisten yksilöllisiksi ongelmiksi. Sen sijaan voisi kuunnella, mitä naisten kokemuksiin perustuva tieto kertoo rodullisista rakenteista Suomessa. On esimerkiksi tärkeää miettiä, päteekö väitetty hyvin toteutuva sukupuolten välinen tasa-arvo myös naisiin, jotka nähdään kulttuurisesti tai rodullisesti ”toisina”. Jos ei, mitä se merkitsee itse väitteelle sukupuolten välisestä tasa-arvosta Suomessa (Saarinen 2007)? Puhujan paikantunutta tietoa kuuntelemalla voisi myös ymmärtää paremmin, miten orientalistiset ajattelumallit tai kolonialistiset suhteet toteutuvat nyky-Suomessa, esimerkiksi joissain avioliitoissa suomalaisten miesten ja filippiiniläisnaisten välillä.

Puheenvuorosta voisi siis oppia sukupuolituneesta rasismista Suomessa. ”Standpoint”-epistemologiseen henkeen (esim. Harding 2004) voisi todeta, että kulttuurisesti tai rodullisesti toisiksi määritellyt naiset voivat tuottaa tärkeää tietoa juuri tämän aseman kautta. Toki ”olemisen” ja ”tietämisen” välinen suhde on tätä väitettä monimutkaisempi. Siirtolaisnaisten tieto Suomesta ei ole autenttisempaa tai todempaa kuin muu tieto, mutta tätä tietoa harvemmin kuullaan, etenkin tietona. Tieto tarjoaa myös sellaisia näkymiä

suomalaiseen yhteiskuntaan, jotka poikkeavat monista yleisemmistä ja tutummista kuvista.

YLLÄTTÄVÄÄ JA EPÄYLLÄTTÄVÄÄ TIETOA:

MODERNI, KOLONIALISMI JA LÄNSI

Vaikeus tunnistaa siirtolaisnaisten tietoa juuri tiedoksi monikulttuurisessa politiikassa ei ole sinänsä ainutlaatuinen ilmiö. Se on myös olennainen sosiologinen kysymys. Miten kuunnella tietoa, jota emme kuule tietona? Entä mitä tunnistamme teoriaksi (Nnaemeka 2003, 365–367)? Tutkimani projektin siirtolaistausten työntekijöiden haastatteluissa käsiteltiin toistuvasti kieltä ja oikeaa tapaa muotoilla projektin tuloksia. Siirtolaistaustaiset työntekijät käyttivät vääränlaista kieltä, jota rahoittajan edustajat eivät kyenneet kuuntelemaan. Sen sijaan, että he olisivat puhuneet työelämäpolusta, he kuvailivat työtään lumenluontina myrskyn jälkeen tai puhuivat sielujen yhteydestä kertoessaan siitä, miten sosiaalityöntekijän ja osallistujan välille oli syntynyt hyvä kontakti.

Samankaltaisia kommunikaatiokatkoksia tapahtuu helposti oppialojen välisissä keskusteluissa. Kaipaamme tiettyjä avainsanoja tai tietynlaisia tapoja ilmaista meille keskeiset asiat, jotta voimme rentoutua ja todella kuunnella mitä sanotaan. Nämä avainsanat ovat myös työvälineitä eli sosiologisia käsitteitä. On kuitenkin tärkeää pystyä kuuntelemaan myös tuttuun koodien vierestä. Kuuntelemiseen (ja lukemiseen) kuuluu myös ruumiillinen asento. Miten luet nyt? Etunojassa, hieman kärsimättömänä odottaen sopivia vihjesanoja? Tai silmäillen, antaen tekstivirran mennä editse? Vai tarkkaavaisena ja kiinnostuneena – jälkikoloniaalia analyysiä juuri tarvitsemmekin. Tai ehkä jotain aivan muuta.

Yksi tutkimukseni tavoitteista oli luoda dialogia feministisen ja jälkikoloniaalin teorian ja monikulttuurisen työn välillä. Molemmat pyrkivät avoimempaan politiikkaan ja moninaisempiin tiedon muotoihin. Monikulttuurisuuspolitiikka ja feministinen tutkimus ovatkin kysyneet samoja kysymyksiä ja käyttäneet samoja käsitteitä, kuten valtaistuminen, tasa-arvo tai itse monikulttuurisuus.

Näistä yhteisistä kysymyksistä huolimatta feministisellä ja jälkikoloniaalilla teoretoinnilla ja monikulttuurisella politiikalla voi sanoa olevan häiriöinen suhde toisiinsa. Feministinen ja jälkikoloniaali tutkimus on pitänyt valtasuhteiden analyysiä keskeisimpänä tapana tarkastella erityisesti sukupuolta, seksuaalisuutta, kolonialismia ja rotua. Monikulttuurisuus taas (Suomessa ja muualla, esim. Hage 2000; Fortier 2008) ei ole erityisesti painottanut valtasuhteita. Pikemmin monikulttuurisuus on ymmärretty moninaisuuden ja kulttuurisen rikkauden ylistyksenä, joka taas on nähty keinona edistää ”hyviä etnisiä suhteita”. Feministisen jälkikoloniaalin teorian näkökulmasta monikulttuurisuus näyttäytyy epäpoliittisena, usein konservatiivisena ja jopa rasistisena erojen romantisoitina, silloin kun rakenteellista rasismia ei nähdä osana kulttuuria.

Tällainen kritiikki kulttuuriin ja arkeen kuuluvien valtasuhteiden ja rakenteellisen rasismien huomiotta jättämisestä on läsnä omassa analyysissäni monikulttuurisesta työstä. Kriittistä tutkimusotetta, jossa ”jäljitetään” ja ”paljastetaan” valtasuhteita voi Eve Kosofsky Sedgwickin (2003) sanoin kuvata ”paranoidiksi lukutavaksi”. Monikulttuurisuuspolitiikan näkökulmasta taas kriittisen akateemisen tiedon, esimerkiksi feministisen ja jälkikoloniaali teorian keskittyminen valtasuhteisiin voi vaikuttaa pakkomielleiseltä. Tämä näkyy myös materiaalissani: tutkimani projektin työntekijät olivat ajoittain turhautuneita sitkeyteeni pitää valtasuhteita ja rasismia esillä myös osana itse projektia.

Valtasuhteiden analyysi on tärkeää. Tutkimus on osoittanut esimerkiksi, miten rasismista on vaikea puhua, jos sitä ei ymmärretä osaksi kulttuuria (de los Reyes, Molina & Mulinari 2003; Rastas 2007). Tämän näkökulman ongelma on, että siinä saatetaan ajautua valmiiksi määritelyihin aseisiin. Kriittinen positio on myös tietävän positio. Toinen riski on pelkistää monikulttuurisuus valtasuhteisiin, ikään kuin valta olisi ainoa kehys, jossa monikulttuurisia kohtaamisia voidaan ymmärtää (vrt. Peltonen 2009). Oman tutkimukseni perusteella monikulttuurisuuspolitiikan ja feministisen jälkikoloniaalin tutkimuksen yhteinen kysy-

mys voisi olla, miten rakentaa tapoja ajatella, puhua ja toimia epäoikeudenmukaisten ja epätasa-arvoisten rakenteellisten valtasuhteiden verkossa, pelkistämättä niitä kuitenkaan epätasa-arvoisiin valtasuhteisiin. Tämä on myös klassinen sosiologinen dilemma: miten olla herkkä valtasuhteille ja rakenteille mutta olla ajautumatta kaavamaisiin analyyseihin?

Tutkimusmateriaalia analysoidessani yllätyin toisinaan siitä, että yllätyin niin harvoin. Holhoava suhtautuminen siirtolaisnaisiin tai tiedon kuuntelematta jättäminen olivat sinänsä tärkeitä tuloksia, jotka lisäävät ymmärrystämme suomalaisesta yhteiskunnasta. Jälkikolonialista näkökulmasta ne eivät kuitenkaan olleet kovin yllättäviä.

Esitteet, tiedotuslehtiset, tutkimusraportit ja etnografinen aineisto toistivat käsitystä Suomesta modernina, individuaalina, demokraattisena ja sekulaarina. Tällaiset käsitykset rakentuvat suhteessa johonkin muuhun, joka taas nähdään takapajuisena, kollektiivisena, epädemokraattisena ja uskonnollisena. Nämä diskursiiviset teot olivat joskus ”negatiivisia”, esimerkiksi kun naisten asema kuvattiin kaikenkattavasti huonommaksi ”muualla” tai siirtolaisilla ei nähty olevan riittäviä taitoja ja tietoja suomalaisen työelämään. Toisinaan ne olivat ”positiivisia”, esimerkiksi kun kerrottiin, miten vanhuksia tai vanhempia ”vielä” kunnioitetaan muualla. Näissä lausumissa ei ole mitään yllättävää, ne ovat hyvin tuttuja.

Tällaiset diskursiiviset käytännöt näyttivät rakentavan ”länttä” enemmän kuin ”valkoisuutta” tai ”suomalaisuutta”. Sekä ihailevat että halveksuvat lausumat hellivät ajatusta toisista (tässä ei-länsimaisista), jotka eivät kuulu moderniin tai jotka ovat matkalla moderniin ja jotka samalla myös ylläpitävät ”meidän” moderniuttamme. Nämä ovat vain muutamia esimerkkejä siitä, miten fantasioita modernista ja lännestä sen asuinsijana tuotetaan jokapäiväisessä elämässä (Gutiérrez Rodríguez, Boatcă & Costa 2010; Phoenix 1998, 869). Läntinen moderni on riippuvainen kolonialismista. Kuten Walter Mignolo asian muotoilee (2007, 466, käännös ST): ”Karibialta näkee, että moderni ei ainoastaan tarvinnut kolonialismia, vaan että kolonialismi oli ja on

edelleen modernin edellytys. Modernia ei ole ilman kolonialismia. Englannista näkyy moderni ja vain varjoina erottuvat ”ikävät asiat” kuten orjuus, hyväksikäyttö ja maan anastaminen, jotka oletettavasti ”korjaantuvat” ”modernin” ja demokratian ”edetessä” [...], kun kaikki saavuttavat tilan, jossa oikeudenmukaisuutta ja tasa-arvoa on kaikille.”

Tavat, joilla modernin ja lännen yhteyttä rakennetaan, ovat yhtä aikaa jääripäisiä ja banaaleja. Niitä uusinnetaan yhtäältä esimerkiksi sosiologiassa tai maahanmuuttotutkimuksessa ja toisaalta jokapäiväisissä keskusteluissa ja tavoissa ymmärtää maailmaa (ks. Chakrabarty 2000). On toki mahdotonta analysoida tyhjentävästi, miten monikulttuurisuus, normatiiviset käsitykset suomalaisuudesta tai oma tutkimusasetelmani perustuvat moderneihin ajatuksiin ja arvoihin.

Modernin ohjenuorista päästäminen voi tuntua riskiltä. Miten käy esimerkiksi valistukseen yhdistetyille ajatuksille edistyksestä ja emansipaatiosta (esim. Yeğenoğlu 2006)? Jos valtaistava politiikka ymmärretään valistuksellisuutena, sekä monikulttuurisuusprojektit että oma tutkimukseni ovat tiukasti siinä kiinni. Moderneista käsityksistä irti päästäminen johtaa varmasti epävarmuuteen lännen paikasta maailmassa. Jos niistä taas ei päästetä irti, päädytään helposti kaksinapaiseen maailmaan, jossa jotkut ilmentävät edistystä ja toiset takapajuisuutta.

Juuri tällaista ajattelua voisi avata esimerkiksi latinalaisamerikkalaisten tutkijoiden dekoloniaalin pohdinnan (esim. Mignolo 2007; Lugones 2007; Escobar 2007) sekä afrikkalaisten feministitutkijoiden (esim. Oyèwùmí 1997; Nnaemeka 2003) avulla. Suomalaisessa kontekstissa Teivo Teivainen (1998) on ehdottanut, että voisimme tarkastella Suomen ”latinalaisamerikkalaistumista” ja yhdessä oppimista sen sijaan, että ajattelisimme Latinalaisen Amerikan seuraavan eurooppalaista kehitystä tai että sen tulisi oppia Euroopalta. Sillä tavalla voisimme oppia mahdollisesta tulevaisuudestamme, joka on ehkä ennalta-arvaamattomampi mutta taatusti myös moninainen. Haaste ja samalla mahdollisuus onkin tarkastella valtaistumista tai emansipa-

tiota muista kuin läntisen modernismin tai hyvinvointivaltion näkökulmista. Moderni ja valistus ovat sellaisia käsitteitä ja osa sellaista politiikkaa, joiden kanssa tulee toimia sekä myötä- että vastakarvaan (Mignolo, 2007, 455; Lather 2007, 13–15).

Transnationaalista on tullut tärkeä teoreettinen kehys muuttoliikkeiden ja etnisten suhteiden analyysissä. Transnationaali merkitsee usein siirtolaisten rajoja ylittävien verkostojen tarkastelua ja niiden merkitysten analyysiiä. Muuttoliikkeen tutkimukselle on ollut olennaisen tärkeää nähdä nämä verkostot elävinä, jatkuvasti muokkautuvina ja erilaisia pääomia tuottavina. Dekoloniaalien teorioiden näkökulmasta transnationaali hyötyisi radikalisoimista; esimerkiksi tiedon tuotantoa ja teorian luomista voisi transnationalisoida huomattavasti laajemmin kuin nykyään tehdään.

KUUNTELEMINEN JA YLLÄTYSTEN MAHDOLLISUUDET

Lopuksi palaan tämän päivän suomalaiseen kontekstiin. Muuttoliikkeen, rasismien ja monikulttuurisuuden tutkijan työhön kuuluu myös näitä aiheita koskeviin julkisiin keskusteluihin osallistuminen. Nämä keskustelut ovat harvoin kovin yllättäviä. Vääristynyt tieto, silkat ennakkoluulot ja täydellinen kuuntelemattomuus ovat yleisimpiä kommunikaation muotoja. Keskustelut ymmärretään myös usein ”kahden puolen välisinä”, kuten eräs paneelikeskustelun kuuntelija asian muotoili. Nämä puolet voisivat olla rasistit ja avoimuuden kannattajat tai rationaalisesti kriittiset ja naiivit multikulttuuristit, riippuen siitä keneltä luonnehdintaa kysytään. Yllätyksen mahdollisuus näissä keskusteluissa on ollut yksi keskeisistä – sekä akateemisista että ei-akateemisista – pohdinnoistani viime aikoina. Minut on kutsuttu erilaisiin paneelikeskusteluihin täyttämään asiantuntijan ja monikulttuurisuuden puolustajan paikkaa. Keskustelussa sanomme sanottavamme omista asemistamme, minkä jälkeen lähdemme kotiin. Keskustelun osapuolissa on harvoin tapahtunut muutosta, paidat vain ovat hikisemmät kuin ennen keskustelua.

Olen pyrkinyt tässä tekstissä hahmottelemaan

kuuntelemisen mahdollisuuksia. Voisimme oppia afrikkalaisesta feminismistä, jota Obio-ka Nnamaeka (2003) kutsuu ”nego-feminismiksi”. Se tulee sanoista ”non-ego feminism” ja ”negotiative feminism” eli ei-itsekeskeinen ja neuvotteleva feminismi. Voisimme myös oppia Gloria Anzaldúan (1987) hahmottelemasta rajalla ajattelusta (eng. border thinking): ”he (eli tämän lehden lukijakunnasta suurimmaksi osaksi ”me”, valkoiset länsimaiset ihmiset) tajuavat, etteivät ole täällä auttamassa meitä, vaan seuraamassa meitä oppiakseen”. Seuraamisessa ja kuuntelemisessa ei ole mitään passiivista tai yksipuolista. Päinvastoin se vaatii tarkkaa kuuntelemista ja sitä, että sallii itsensä yllätettävän. Se merkitsee myös häiritsevien asioiden kuuntelemista ilman, että kuvittelee tietävänsä etukäteen, mitä sanotaan. Kuunteleminen merkitsee myös ristiriitaisuuksiin ja monimutkaisuuksiin suostumista. (Nnaemeka 2003, 375; Back 2007.)

Ketä sosiologien sitten tulisi kuunnella? Olen pohtinut tässä puheenvuorossa sitä, miten meidän tulisi kuunnella marginalisoiduista ja usein rodullistetuista asemista puhuvien ihmisten tietoa. Entä sitten julkiset keskustelut, joissa rasismi on monella tapaa normalisoitunut ja nationalismia pidetään itsestäänselvyytenä (ks. esim. Keskinen 2009)? Monet tutkijat osallistuvat aktiivisesti keskusteluihin ja analysoivat kulttuurin muutoksia (esim. Keskinen, Rastas & Tuori 2009; Martikainen 2011; Puuronen 2011; Honkasalo 2011; Souto 2011), ja tämä on tietenkin tärkeää.

Olen pohtinut sellaisia dialogin muotoja, jotka voisivat johtaa hedelmällisempään kommunikaatioon – tai kommunikaatioon ylipäänsä. Voisivatko terapeutit keskustelut antaa eväitä siihen, miten julkisia keskusteluja maahanmuutosta, monikulttuurisuudesta tai rasismista voisi lähestyä? Jos henkilön olisi hyvä esimerkiksi lopettaa juominen, muutosta ei tapahdu terapeutin vain sanoessa ”sinun pitäisi muuttua”. Tällaisessa tilanteessa alkaa todennäköisesti puolustaa elämäntyyliään ja väitellä terapeutin kanssa sen sijaan, että keskittyisi itse ongelmaan. Muihinkin kuin terapeuttiin tilanteisiin pätee se, että emme oivalla asioita tai avaudu uusille ajatuksille, jos meidän yksinkertaisesti sanotaan olevan vää-

rässä. En ehdota, että julkisten keskusteluiden tulisi olla terapeuttien keskustelujen tapaisia. Terapeuttisista keskusteluista voisi kuitenkin oppia jotain konkreettista siitä, mikä ero on retoriikalla ja dialogilla.

VIITE

- 1 Väitöskirjani (Tuori 2009) käsitteli monikulttuurisuuden rakentumista projektityössä. Tein etnografisen tutkimuksen (2002–2004) maahanmuuttajanaisiin kohdistuvassa EU-rahoitteisessa työllisyysprojektissa ja laajemmassa monikulttuurisuusprojektien kontekstissa.

KIRJALLISUUS

- Anzaldúa, Gloria (1987) *Borderlands = La Frontera: the new mestiza*. Aunt Lute, San Francisco.
- Back, Les (2007) *The Art of Listening*. Berg, Oxford.
- Chakrabarty, Dipesh (2000) *Provincializing Europe: Postcolonial Thought & Historical Difference*. Princeton University Press, Princeton.
- Connell, Raewyn (2007) *Southern Theory*. Polity, Cambridge.
- De los Reyes, Paulina, Irene Molina & Diana Mulinari (2003) *Introduktion – Maktens o(lika) förkländnader*. Teoksessa Paulina de los Reyes, Irene Molina & Diana Mulinari (toim.) *Maktens (o)lika förkländnader. Kön, klass och etnicitet i det postkoloniala Sverige*. Atlas, Stockholm, 11–30.
- Escobar, Arturo (2007) *Worlds and Knowledges Otherwise. The Latin American modernity/coloniality research program*. *Cultural Studies* 21:2–3, 179–210.
- Fortier, Anne-Marie (2008) *Multicultural Horizons. Diversity and the limits of the civil nation*. Routledge, Oxon.
- Gutiérrez Rodríguez, Encarnación, Manuela Boatcă & Sérgio Costa (2010) (toim.) *Decolonizing European sociology. Transdisciplinary Approaches*. Ashgate, Farnham.
- Hage, Ghassan (2000) *White Nation. Fantasies of White Supremacy in a Multicultural Society*. Routledge, New York.
- Harding, Sandra (2004) (toim.) *The Feminist Standpoint Theory Reader*. Routledge, New York.
- Honkasalo, Veronika (2011) *Tyttöjen kesken. Monikulttuurisuus ja sukupuolten tasa-arvo nuorisotyössä. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, Helsinki*.
- Keskinen, Suvi (2009) *Pelkkiä ongelmia? Maahanmuutto poliittisen keskustelun kohteena*. Teoksessa Suvi Keskinen, Anna Rastas & Salla Tuori (toim.) *En ole rasisti mutta – . Maahanmuutosta, monikulttuurisuudesta ja kritiikistä*. Vastapaino, Tampere, 33–45.
- Keskinen, Suvi, Rastas, Anna & Tuori, Salla (2009) (toim.) *En ole rasisti, mutta Maahanmuutosta, monikulttuurisuudesta ja kritiikistä*. Vastapaino, Tampere.
- Lather, Patti (2007) *Getting Lost. Feminist Efforts toward a Double(d) Science*. State University of New York Press, New York.
- Lugones, María (2007) *Heterosexualism and the Colonial/Modern Gender System*. *Hypatia* 22:1, 186–209.
- Martikainen, Tuomas (2011) *Suomi remix*. Into, Helsinki.
- Mignolo, Walter (2007) *Delinking. The rhetoric of modernity, the logic of coloniality and the grammar of de-coloniality*. *Cultural Studies* 21:2–3, 449–514.
- Nnaemeka, Obioma (2003) *Nego-Feminism: Theorizing, Practicing, and Pruning Africa's Way*. *Signs: Journal of Women in Culture and Society* 29:2, 357–385.
- Oyèwùmí, Oyèrónkẹ (1997) *The Invention of Women. Making an African sense of Western Gender Discourses*. University of Minnesota Press, Minneapolis.
- Peltonen, Salla (2009) *Debatter om betydelser: kön och språk i feministisk teori. Meddelanden från Ekonomisk-statsvetenskapliga fakulteten vid Åbo Akademi, Kvinnovetenskap, Ser. A:563*. Åbo Akademi University Press, Turku.
- Phoenix, Anne (1998) *Dealing with Difference: the Recursive and the New*. *Ethnic and Racial Studies*, 21:5, 859–880.
- Puuronen, Vesa (2011) *Rasistinen Suomi*. Gaud-eamus, Helsinki.
- Rastas, Anna (2007) *Rasismi lasten ja nuorten arjessa: transnationaalit juuret ja monikulttuuristuva Suomi*. Tampere University Press, Tampere.
- Saarinen, Aino (2007) *Venäläiset maahanmuuttajat ”naisystävällisessä” Pohjolassa: Kansalaisuus ja stigmatisoitunut identiteetti*. Teoksessa Tuomas Martikainen & Marja Tiilikainen (toim.) *Maahanmuuttajanaiset: kotoutuminen, perhe ja työ*. Väestöliitto, Helsinki, 125–146.
- Sedgwick, Eve Kosofsky (2003) *Touching, Feeling. Affect, Pedagogy, Performativity*. Duke

- University Press, Durham.
- Souto, Anna-Mari (2011) Arkipäivän rasismi koulussa. Etnografinen tutkimus suomalais- ja maahanmuuttajanuorten suhteista. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, Helsinki.
- Sverdljuk, Jana (2009) Contradicting the 'Prostitution Stigma': Narratives of Russian Migrant Women Living in Norway. Teoksessa Sivi Keskinen, Salla Tuori, Sari Irni & Diana Mulinari (toim.) *Complying with Colonialism. Gender, Race and Ethnicity in the Nordic Region*. Ashgate, Farnham, 137–154.
- Teivainen, Teivo (1998) Suomen latinalaisamerikkalaistuminen ja yhdessä oppimisen haasteet. Teoksessa Jussi Pakkasvirta & Jukka Aronen (toim.) *Kahvi, pahvi ja tango. Suomen ja Latinalaisen Amerikan suhteet*. Gaudeamus, Helsinki, 258–265.
- Tuori, Salla (2009) The politics of multicultural encounters. *Feminist postcolonial perspectives*. Åbo Akademi University Press, Turku.
- Yeğenoğlu, Meyda (2006) The Return of the Religious. *Revisiting Europe and its Islamic Others*. *Culture and Religion* 7:3, 245–261.